

שאלות ותשובות

וישמע משה

שאלות אקטואליות בהלכה למעשה שעלו על שולחנם של פוסקי זמנינו שליט"א

פרשת ויקרא תשע"ז - גליון קנ"א

האם מותר למלמד לערב את כל הכסף שקיבל מהורי התלמידים יחד

א. שאלה: ר' מנדל הוא מלמד בת"ת והוא אדם ירא שמים מאד, שלמד היטב הלכות מלמדים בשו"ע יו"ד לפני שנטל את משרת המלמדות על עצמו, והוא יודע עד כמה הוא מחוייב להשקיע את כל כוחותיו בכל אחד מהתלמידים, ומשתדל לקיים את חובתו כראוי. והנה כשהגיע חג הפורים וכמקובל הורי התלמידים שולחים משלוח מנות ומצרפים מעטפות עם כסף עבור המלמד, חשש ר' מנדל שע"י שיראה שאחד מהורי התלמידים שלח מעט כסף [שלא כפי יכולתו להערכת המלמד], יגרום הדבר לתרעומת כלפיו, ויפגע ביחס שהוא נותן לבן שלו, וכן להיפך, אם יראה שאחד מהורי התלמידים נתן סכום גדול במיוחד יגרום הדבר לתת לבן שלו יחס מיוחד על חשבון יתר התלמידים, לכן ביקש ר' מנדל שיפתח את המעטפות הסגורות שלא בנוכחותו, ויכניס את כל הכסף הנמצא בהן למעטפה אחת גדולה באופן שר' מנדל לא יידע כמה שלח כל אחד מן ההורים, ותהיה הכרת הטובה שלו שוה כלפי כולם. לאחר הפורים פגש ר' מנדל את הורי אחד התלמידים שכנראה הניח סכום גדול במעטפה וציפה להתייחסות מיוחדת עבור הנתינה שלו, וכשראה שר' מנדל אינו מתייחס לענין שאלו על כך, ור' מנדל סיפר לו על הנהגה זו שהוא נוהג, ואותו הורה התרעם עליו מאד, ואמר שאם היה יודע שהוא נוהג כן לא היה מניח סכום גדול כ"כ, וכל מטרתו היתה אכן לגרום לו להתייחס באופן מיוחד לבנו הזקוק לכך. הצדק עם מי?

לתת יותר. ולכן כהוגן עשה המלמד שעירב את הכסף כדי שלא תהיה לו עין רעה על בניהם של אותם ההורים שלא נתנו לו כראוי להם. ולדעתו גם אלו שנותנים נתינה גדולה אינם עושים זאת כדי לקבל משהו בתמורה מן המלמד, אלא רוצים לבטא בזה את הכרת הטוב שיש להם כלפי המלמד ולסייע לו לקראת חג הפסח.

וכשאמרתי הדברים לפני הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א טענתי שאין דומה תפקידו של רב קהילה או בית כנסת לתפקידו של מלמד דרדקי, שבאמת רב קהילה נותן את אותו היחס לכל בני הקהילה, ואדרבה אין מן הראוי שיהיה לבו נוטה לאחד מהם יותר מלחברו, שמא מחר יבואו להתדיין בפניו על ענין שבין תנור לכיריים וכדו', ויהיה לבו נוטה אחרי מי שנתן לו מתנה גדולה. אבל מלמד תינוקות בודאי צריך לפעמים לעורר את תשומת לבו לכך שילד מסויים צריך תוספת חיזוק או תשומת לב או יחס מיוחד, וההורים משקיעים ממיטב כספם כדי להתייחס לבנם באופן מיוחד, ומצפים להזדמנות זאת שהמלמד ייגש לומר להם "ישר כח על המתנה היפה שנתנו לו, וכך יוכלו לבקש ממנו את בקשותיהם בקשר לבנם. והסכים עמי הגר"ש גרוס.

ולמעשה אמר הגר"ש גרוס שהמלמד יכול לומר לבנו לערב את כל המעטפות שבהם יש סכום רגיל כגון עד מאתיים ש"ח, אבל אם יש במעטפה אחת סכום גדול יניח אותה בפני עצמה כדי שהמלמד יידע שהורי אותו תלמיד מצפים ליחס מיוחד כנגד הנתינה שנתנו. והוסיף שלדעתו גם רב בית הכנסת ראוי שינהג כן, כדי שידע להכיר טובה למי שנתן לו נתינה גדולה.

תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א אמר לי שבודאי לכתחילה אין מן הראוי לעשות כן, שהנותנים מצפים לברכת י"שר כח על נתינתם, ואינה דומה ברכת י"שר כח על מתנה רגילה או מועטת לברכת י"שר כח על מתנה גדולה. ומכל מקום בדיעבד מה שעשה עשה ואין כאן חשש גזל ומותר לו להשתמש בכסף ללא חשש. וכן הסכימו הגאונים רבי יעקב מאיר שטרן, רבי יצחק זילברשטיין שליט"א. ואמר הגר"מ שטרן שבודאי צודקת טענת האב שאם היה יודע שהמלמד אינו יודע כמה נתן לא היה נותן סך גדול כ"כ, ומכל מקום בדיעבד אינו חייב להחזיר את הכסף.

הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א אמר לי שבאמת בגלל סיבה זו מקובל אצלם שלא נותנים מעטפות עם כסף למלמדים, כדי שלא לגרום למלמד להעדיף את אחד התלמידים על פני חבירו בשעת השיעור. אבל מ"מ במקום שכן מקובל לתת מעטפות עם כסף, בודאי המלמד מכיר טובה לאלו שנתנו נתינה גדולה, וגם אם ירא שמים ונזהר בשעת השיעור להתייחס לכל התלמידים כראוי, מכל מקום בשעת ההפסקה וכדו' הוא עוזר ומשיע יותר בבניהם, או מסייע להם במבחנים וכיו"ב, ולכן באמת צריך המלמד לדעת מי נתן נתינה גדולה ומצפה שבתמורה יקדם את בנו ויסייע לו יותר.

ואילו הגאון רבי שמואל יעקב לנדא שליט"א אמר לי שהוא עצמו נוהג כן כרב בית הכנסת, ומערב את כל המעטפות שהביאו לו המתפללים יחד כדי שלא יהיה מצב שבו תהיה לו תרעומת על אלו המתפללים שנתנו נתינה קטנה למרות שהם בעלי יכולת